

P. J. Phønixberg,

Kiøbenhavnsk Bogtrykker og Leilighedspoet i Begyndelsen
af det attende Aarhundrede.

Et Tidsbillede

Ved

E. C. Werlauff.

Det er nærmest giennem den danske Literaturs Fader at dette Navn har naaet vor Tid. Havde *Phønixberg* ikke, som Eftertrykker af Holbergs Lystspil, paaført ham Ærgrelse og materielt Tab, samt som stedse færdig Leilighedspoet og Styverfænger vakt hans æsthetiske og moralske Harme, som han ved flere Leiligheder gav Luft, vilde han i vor Tid neppe have været kiendt af Andre end dem, som beskæftige sig med vor Literaturhistories Specialiteter. Men under Studiet af Holberg og hans Tidsalder kan man stundom ikke undgaae at stige ned i vor Literaturs lavere Regioner, og her møder os da en Mand, hvis Personlighed og hele Virksomhed indeholder et og andet Træk til Charakteristiken af hiin Tids literære Forhold, som ikke ganske bør oversees¹⁾.

---

¹⁾ I *Worms* Lexicon er han forbigaaet; hans Artikel hos *Nyerup* er ufuldstændig.

Povel Johannes Phonixberg er født omtrent 1679, uden Tvivl i Jylland, hvor der endnu eksisterer en Gaard med dette Navn¹⁾. Hans Stilling, før han kom til Kjøbenhavn, kjendes ikke nøiere; men at han tidligere maa have staaet i Krigstjenesten, og havt en Kro paa Landet, kan sluttes af Holbergs satiriske *Dedication*²⁾. Før han nedsatte sig som Bogtrykker maa Versemageri have udgjort hans, som Fleres, egentlige Næringsvei³⁾, men neppe har Nogen efterladt sig flere Leilighedsvers, under sit eget Navn, end Phonixberg; det skulde da være Claus Bang (Dorus) i det 17de Aarhundrede og i det 18de Wadskiær og H. V. Kaalund. Da den store nordiske Krig faldt ind i Aarene 1709—20, afgave Tidsbegivenhederne især velkomne Æmner baade for hans og flere Anonymers Rimerier, der saaledes ikke savnede en national eller patriotisk Tendens. Slagene ved Helsingborg og Gadebusch fremkaldte ingen Klagesang, men af de for Danmark ærefulde Krigsforetagender undlod Phonixberg ikke paa sin Viis at besyngede de fleste. Hans første Product af denne Art som kiendes, udkom under følgende Titel:

1. »Mennisken agter, Gud skifter, hvilcket kand sees af denne Vise om Svenskens mislingende Forrethavende, da hand dend 4. October 1710 udgik fra Carls-Krone med sin Flode, i de Tancker, at den Danske Flode formedelst Storm og

¹⁾ En Præstegaard *Phonixberg* i Starup Sogn, Brusk-Herred, Veile-Amt, nævnes paa Tabellen til *Begtrups Jyllands Agerdyrkning* I. S. 232; formodentlig den samme som Avlsgaarden *Fonixborg* i Øster Starup Sogn i *Trups* stat. topogr. Beskrivelse. Spec. Deel II. S. 922; jvfr. *Statscalenderen*.

²⁾ Hvor han omtales som »en Borger her i Byen, en Øltapper paa Landet, og har sin Afsked som Bysseskytter».

³⁾ Om den Tids Viseliteratur i Almindelighed, s. Forf. *Antegnelse: til Holbergs 18 første Lystspil* S. 143. 491. 502; *Rahbek* om Holb. som Lystspildigter III. S. 118. jfr. Just Justesens Fortale til P. Paars.

Uveyr, saavel som ved andre Tilfælde var forsvækket, agtede derfor at overfalde Resten, og saaledes at lægge dem øde, hvilket Anslag Fienden ey gelingede, som man af Visen videre kand fornemme. Siunges som: Dydædle Siæl, Priisværdig Gudinde etc.¹⁾. Componeret af en Pligtskyldig Pen. Tryckt samme Aar.²⁾.

I samme Størrelse og Format — 4 Blade i Octav — stundom prydede med Træsnit paa Titelbladet og til en Priis af en Skilling, fulgte nu, Tid efter anden:

2. »En frydefuld Triumph-Sang om de Danskes lykelige Seyervinding ofver Stade som efter en heftig Attaqve, Bombardering, Skyden og Stormen, gaf sig med Land og Folk i H. Kongl. Maysts. af Dannemarcks allernaadigste Villie, anno 1712.« Mel. See Fortuna vil Du ey etc.³⁾. Af *P. J. Phonixberg*. Kjøbenhavn, Tryckt hos Pet. Paulsen Nørvig.⁴⁾.

3. »Rygens Landgang« (som skeede d. 23de Juli 1713) forestilles udi en Afskeds Samtale imellem Rygen og Sverrig, som besvares paa begge Sider. I danske Riim sangviis forfattet under den Melodie: Sylvia hvi vil Du ey etc.⁵⁾. Af en Putzeerlig Pen. Prentet Aar 1713.«

¹⁾ Lient. *S. Grundtvig* har fundet denne Melodie anført paa Flyveblade fra 1709 og 1719.

²⁾ Titelen af de to første Viser er her meddeelt bogstavret, som en Prøve af den Phonixbergske Orthographie. Om *I. Hvitfeldts* bekjendte Heltedaa hedder det her: »i hans Bagstavn en Ild udaf Vaade, formedelst Stormen af Fængkrudt blev tændt«. I de følgende Leilighedsvers af dette Slags kunde maaskee et og andet hidtil ukiendt historisk Træk være opbevaret. Hverken denne eller nogen af de følgende Viser er forsynet med Censors Paa-tegning.

³⁾ Grundtvig har fundet denne Melodie (*Sig Fortuna vil Du ei*) paa et Flyveblad af 1713.

⁴⁾ *Nyerup*, Kbhvnske Bogtrykkeriers Historie i *Seidelins* Læsendes Aarhøg 1800 S. 61 omtaler denne Bogtrykker blot fra A. 1718—21.

⁵⁾ En Vise trykt anonym som Flyveblad. En Udgave med Titel: »Philanders og Sylvia Kierlige Samtale; Sangviis forfattet. Prentet

4. »Dobbelt Bekiendelse, Forestilles udi en Samtale imellem en Dansk og en Fyrstel. Soldat angaaende de Breve som blev funden i Tönningen. Sangv. forfattet under den Mel. Frisk op naar Diævlen gjør sig vred etc.¹⁾. Af en Putzeerlig Pen. Prentet Aar 1714.«

5. »Kongens Sejervinding og Dannemænds Glæde, Forestilles i en Triumph-Sang over den lykkelige Sejervinding, som den tappre danske Søe-Helt Hr. Schoutbynacht von Gabel erholte over den svenske Schoutbynacht Hr. Gr. Wachtmæster paa saa kaldede Colberger Heyde d. 25—26 (d. 24—25de) Apr. 1715, hvor den svenske Esquadre blev ruineret, imellem Ekkelförde og Fridrichsort, saa at ikke en Baad eller Bud fra dette Nederlag undkom. Sangvis forf. under den Mel. Fryd dig o mit Hierte, thi Din etc.²⁾. Trykt hos Pet. Nørwig i Vimmelskaftet«³⁾.

6. »Danske Matrosers og Soldaters Tids-Fordriv fra den 8. Augusti til den 15. og 16. November 1715. Hvorudi forestilles Sø-Slaget imellem den Kongel. Danske og Svenske Orlogs - Flode, Passagen giennem det ny Dyb og Landgangen paa Rygen. Sangv. forf. under den Mel.: See Fortuna vil Du ey etc. af *P. J. Phoniæberg*. Trykt Aar 1715.«

A. 1672«, og en Udg. trykt hos »Svares Enke« findes i Prof. Stephens's Samling. Paa et Flyveblad trykt i Flensborg i Beg. af 18de Aarh., tilhørende Lieut. S. Grundtvig, opgives den som Melodie til Kingos »Rind nu op i Jesu Navn«. Den forekommer ogsaa som Melodie til andre Viser paa Flyveblade af 1680, 1703 og 1709.

¹⁾ Af *Bording*: Poetiske Skrifter I. S. 277; *Nyerups* udv. danske Viser. II. S. 68; *Rahbeks* og *Nyerups* danske Digtekunst III. S. 135. Den er trykt flere Gange særskilt.

²⁾ Denne Sang kiendes ikke nærmere.

³⁾ Til ham maa altsaa sigtes naar *Jean de France* siges at »høe i Vimmelskaftet næst ved Bogtrykkerens« (Ældste Udg. III. 2.).

7. »Sandfærdig Beretning om Stralsund, som til de Danske blev overgivet den 23. Decembr. 1715. med videre som Visen formælder. Sangv. forf. under den Mel. See Fortuna vil Du ey etc. Af *P. J. Phønixberg*. Trykt A. 1716.«

8. »De Svenskes Far-Vel fra den Tyske Bond, hvorudi forestillis Vismars Erobring som med Accort gaf sig til de Danske, den 19. April 1716. Sangv. forf. under den Mel.: Dydædle Siæl prisværdig etc. Af *P. J. Phønixberg*. Prentet i samme Aar.«

Om samtidige Krigsbegivenheder i Norge leverede Phønixberg følgende Viser:

1. »De Svenskes Velkomst i Norge. Hvoraf kand sees hvad imellem begge Parter til den 2. May er forefalden: Continuationen skal herefter følge. Sangv. i Pennen forf. af *P. J. Phønixberg*. Under den Mel. Frisk op naar Diævlen gjør sig vred etc. Tryckt Aar 1716.«¹⁾

2. Den svenske Armees Retirade fra Norge, som sidst afvigte Juli 1716 med største Forliis maatte forlade samme Konge-Rige. Under den Melodie, Rind nu op i Jesu Navn etc.²⁾ Componeret og Trykt af *P. J. Phønixberg*³⁾.

3. »De Svenskes anden Velkomst i Norge. Forfattet udi en Samtale imellem en norsk og svensk Sold. som tale med hinanden om Attaqven for Friderikshald og de Svenskes uformodentlige og hastige Retirade fra Norge.

¹⁾ Under Fjendtlighederne mod Sverrig 1788 optryktes denne Vise paa Ny »hos L. N. Svares Efterleverske« uden Aarstal.

²⁾ *Kingos* Syngechor, 1ste Part; 1ste Morgensang.

³⁾ Da der ikke findes Spor til Phønixbergs Bogtrykkerie før 1720, maa dette formodentlig være tillagt af Uagtsomhed.

Sangv. forf. under den Mel.: Far Verden Far vel¹⁾. Sammenskrevet af *P. Joh. Phœnixberg*. Trykt Aar 1718.«

Men ogsaa samtidige Krigsbegivenheder, der ikke egentlig vedkom de to forenede Riger, saavel her i Norden som i det sydlige Europa, frembød Stof for alle Hovedstadens Riimsmede. Under den svensk-russiske Krig haves af *Phœnixberg*:

1. En Samtale imellem en skaansk og svensk Bonde om Sverriges Tilstand, hvoraf og sees den store Victorie som Moskovitterne under General Fyrsten Gallicin erholdt i Findland over den Svenske Armee under General Arenfeldts (Armfeldts) Commando, som stod posteret ved Pilmotia og Lapola, hvor de Svenske totaliter bleve slagne den 2. Martii 1714. Sangv. forf. under den Mel.: Broder hvi est Du saa mut etc.²⁾. Af *P. J. Ph.* Trykt Aar 1714.«

2. »En Samtale imellem en Findlands Bonde og en Moscovittisk Rytter, hvorudi Bonden beklager sine Landeplager, og Rytteren berømmer sig af sin Victorie, i det han haver erobret den længe bloqverede Fæstning Cajanienborg, som haver givet sig til Moscovitten sidst afvigte Marti 1716. i Pennen forfattet af *P. J. Ph.* Synges som: Maa jeg ikke kurre og klage etc.³⁾. Trykt Aar 1716.«

¹⁾ Af *Kingos* aandelige Syngechor, 2den Part; ogsaa i *Brandts* og *Helwegs* danske Psalmedigtning I. S. 424; Forfatteren har mueligen været Jacob Worm s. II. S. 421. Er ofte særskilt trykt.

²⁾ En Afskrift af denne Sang (Samtale imellem en Ugudelig og en Gudelig), findes i Vibeke Bilds Visebog (Thottske Mss. Nr. 778. Fol. fol. 265. b.; uden Tvivl ogsaa trykt som Flyveblad. Samme Melodie angives til en gudelig Sang af L. Sommer (1688) i *Brandts* og *Helwegs* Psalmedigtning S. 501. Grundtvig har fundet den paa ældre Flyveblade af 1663, 1668 og 1673. Paa den Tid digtedes ofte gudelige Sange efter verdslige Melodier; *Br.* og *Helw.* II. S. XLVII.

³⁾ Denne Sang kiendes ikke nærmere.

Endelig fremkaldte Prinds Eugens glimrende Felttog mod Tyrkerne 1716--17 følgende tre Phønixbergske Viser:

1. »De Christnes Sejer-Sang over den fast uovervindelige Fæstning Temeswar. Sangvis fremsat af *P. J. Ph.* Under den Mel. See Fortuna vil du ey etc. Trykt Aar 1716:«

2. »De Christnes glædelig Seyer-Sang over den Tyrkeske Armees store Nederlag, da den ved Printz Eugenium den 16. Augusti 1717 totaliter er slagen ved Belgrad. Sangviis forf. af *P. J. Ph.* Under den Mel. Broder hvi est Du saa mut etc.«

3. »De Tyrkers Kjeremaal, hvorudi forestilles 1. Deres Herkomst og Oprindelse. 2. Deres Bedrifter og Ugudelighed. 3. Deres gamle Seyervindinger. 4. Deres Fald og Straf. Og for det sidste 5. Belgrads Erobring, som med Accordt, tillige med andre Stæder, gav sig til de Christne den 19. Augusti 1717. Sangv. forf. under den Mel.: Lyksalig Dag som nu saa blid oprinder etc.¹⁾ Af *P. J. Ph.* Tryckt Aar 1717.«

Af Viser, der ikke vare af historisk Indhold, kiendes kun een af Phønixberg: »Rasmus Jæns Bryllup«, 1711 (og siden oftere) »sammenskrevet af en Pudserlig Pen«, af hvis 46 Stropher *Nyerup* (Udvalgte danske Viser II. S. 127—38) har meddeelt 28, der ikke lade beklage Savnet af de udeladte.

Hidtil vare de Phønixbergske Producter udkomne fra forskellige Kiøbenhavnske Presser; men i A. 1720 eller kort før lykkedes det ham, selv at indrette et Bogtrykkerie.²⁾ Herfra

¹⁾ Af *Kingos* Syngechor 1ste Part, 3die Morgensang.

²⁾ *Nyerup*, Kbhvn. Bogtrykk. Historie i *Seidelins* Læsendes Aarvog 1800 S. 67; han trykte dog meer end Viser og Smaapleecer, som her siges.

udgik, Tid efter anden, Bryllups- og Sørgevers, samt andre Leilighedsviser. Et Par Saadanne, som have historisk eller biographisk Interesse, kunne her nævnes. Præsten til den tydske Kirke i Fridericia, Provst *Henrich Pontoppidan* lod her i A. 1721 trykke i Folio: »Allerunderdanigst Fadderbrev til Dronning *Anna Sophia* fra Michaelis Kirke i Fridericia«. Saavel Fortalen, der er underskreven »H. Maj. tro Forbederske, der venter at kaldes Michaelis Kirke«, hvori Forfatteren beder Dronningen være »Gudmoder« for Kirken, der hidtil ikke havde Navn, som de tilføiede Anmærkninger indeholde ei uvigtige Oplysninger om Forholdet imellem denne oprindelig tydske Kirke og den danske eller Trinitatis Kirke, samt om Byens dansk-tydske Nationalitet¹⁾. Til samme Dronnings Fødselsdag d. 16de April 1725 udkom fra Phønixbergs Presse »Allerunderdanigst Lykønskning« (2 Bl. 4to) af *Jacob Giöngve*, dengang 81 Aar gammel, som havde tient hos Prindsesse *Ulrika Eleonora* og *Christian V.* og i sin Tid været Visiteur, Byfoged og Controlleur i Kragerøe²⁾.

Af egentlige Bøger var, uden Tvivl, den første der udgik fra den Phønixbergske Presse tillige den vidtløftigste (110 Ark) og den eneste i Folio:

J. Brincks Liigprædiken over Fr. Berthe Scheel til Selsøe; 1720.

I de følgende Aar udkom herfra: *Masü* Beretning om den Forskiel som der er imellem den sande evangeliske og de Reformertes Lærdom, oversat af *I. M. Junghans* 1724, 8vo; *L. Linds* Fortegnelse over Karen Brahes Bibliothek, 1725, 4to; *P. Esbachs* vel indrettede og prøberede Heste-Cuur

¹⁾ Jvfr. *Danske Atlas* V. S. 919—21; *Wilses* Fridericia S. 20—22, 93—94.

²⁾ Til Dronningens sidste Fødselsdag for Bogtrykkeriets Brand tryktes her et tydsk Lykønskingsvers.

eller Lægebog, 1727, 8vo.¹). Fra samme Aar havet følgende gudelige Digt af en norsk Forfatterinde, hvis vidtløftige Titel her anføres, da det ikke andensteds er nævnet.

»Dend storpralende, opblæste og for høye Altar af lutter gode Gierninger nesten Bugrevnede stolte Pharisæer, fremstillende sig ligesom paa et Theatro, med ald sin Kram og Bagage som dend der for saadan sin Rigdom, udi dend ganske Verden iblant andre Mennisker ei havde lige, mens bliver dog smugt udjaged af dend som holder med den langt borstaaende (sic!) Tolderis Ord Gud være mig Synder naadig! Fornøied sig med Kaars pærsende Frucht i Sange forfattet, forhen ved Trycken til Liuset kommen ja trøster sig med Jesu Angist Død og Graf *Ingeborre Anders Datter Grytten*. Kjøbenhavn, Trykt Aar 1727 og findes tilkiøbs hos *P. Joh. Phænixberg* paa Ulfelds-Plads i Leipsiger Messe.« 2 Ark. 8vo.²).

Uden Aarstal tryktes her følgende Samling af gudelige Vers, der ikke omtales af *Worm* eller *Nyerup*:

»Tvende smukke udvalde aandelige Sange bestaaende 1. i en Morgen-Sang. 2. Een Aften-Sang. 3. En Sang over »de fem Catechismi Parter; I smukke og nette danske Riim forfattede af *J. K. Skandrup*. De tvende første Sange

¹) Ifølge *Extraordinaire Relationer* (8vo.) 1727, Nr. 26: »trykt med nye og smukke Skrifter.« Af Forf. Personalia indeholder Fortalen, som Tillæg til *Worm* og *Nyerup*: at han havde tient ved Fride-richsborgs Stutterie; at Arveprindsen (Kronprinds Christian) havde meddeelt ham sin »Reisepas«; at han med Greve Laurvig havde giennemvandret adskillige Steder, bl. a. Brabant, for at perfectionere sig i »Hestearztenie«, og at han efter Hiemkomsten var bleven Fanesmed ved den Kongelige Livgarde til Hest.

²) Denne norske Digterinde savnes hos *Nyerup*, men omtales i *Schönous* danske Lærde Fruentimmer I. S. 686—90, hvor Forf. ikke har vidst, at dette Digt har været trykt.

synges som *Chrysellis Du min Verdens Guld etc.*¹⁾. Dend *Tredie* synges som: *Ach levende Gud jeg bekiender for Dig etc.*²⁾. Kiøbenhafn, Trykt hos *P. J. Phønixberg* og findes hos hannem tilkiøbs.« 12 Bl. 8vo.

Disse aandelige Sange bleve optagne i *I. K. Schandrups* »curieuse poetiske Skrifter«, Kiøbenhavn 1728, 4to; det sidste større Skrift, der udgik fra Phønixbergs Presse³⁾.

Ligeledes uden Aarstal, men imellem 1726 og 1728 udkom følgende Skrift, der afgiver et interessant Bidrag til Skuepladsens ældste Historie:

»Kort Underviisning hvorledis Comoedier med Nytte og Skønsomhed kand sees. Forfattet til en Bereedelse for de danske Skue-Spil, som nu igien oprettis og i Anledning af dend Maade efter hvilken de forrige har været indrettede. Kiøbenhafn, Trykt hos *P. J. Phønixberg* paa Ulfeldsplads og findes hos hannem tilkiøbs.« 8 Blade 8vo.⁴⁾

Af de Lystspil der opførtes paa Skuepladsen i lille Grønnegade ere Flere trykte af Phønixberg; saaledes i Aaret 1723: *J. R. Paullis* »Den seendes Blinde« og »Fusen-

¹⁾ Denne Kingoske Sang er optaget i *Nyerups* udv. danske Viser. II. S. 38.

²⁾ *Brandts* og *Hebbeys* danske Psalmedigtning I. S. 173; af *H. C. Sthens* Haandbog 1592.

³⁾ Den fuldstændige Titel angives i *Ralbek's* og *Nyerups* danske Digtek. Hist. IV. S. 52. Udgaven anmeldes i *Fork. Mercurius* Nov. Dec. 1727; hvoraf ogsaa sees, at Forfatteren var død i dette Aar.

⁴⁾ Det eneste nu kiendte Exemplar findes i det store Kongelige Bibliothek. Det er optrykt i *Dansk Minerva* Mai 1818; jvfr. *Nyt historisk Tidsskrift* VI. S. 367—68; *Antegnelser til Holbergs 18 første Lystspil* S. 342. Forfatteren, uden Tvivl *J. R. Paulli*, har ikkun taget Hensyn til de oversatte franske Lystspil, nemlig: *Gnieren*, *Fusentasten*, *Fruentimmerens Skole*, *Tartuffe* og *Amphitryon*. Blandt de gavnlige Virkninger af de danske Comedier omtaler han, ligesom Holberg selv, at Pengene blive i Landet, at Sproget ved dem kan forbedres, adskillige Laster belæres, og Almuen tillige fornoies.

tasten« (Molières l'Étaurdi); 1724 *Paullis* »Julestuen« og »Maskeraden«; »Fruentimmerets Skole« (l'école des femmes) og »Den kiærlige Forbitrelse« (Le Depot amoureux).

Der kan altsaa have været Anledning for Holberg selv til at lade den første Deel, om ikke de to første Dele af sine Lystspil trykkes i samme Officin¹⁾; men, uden Paaskiønnelse af den Fordeel han herved havde havt, ja endog imod en indgaaet Forpligtelse, eftertrykte Phønixberg de to første Dele²⁾. Anmeldelsen af tredje Tome af »de saa kaldte *Hans Michelsens Comedier*«, i de *Wielandtske* Nye Tidender 1725, Nr. 13, S. 195 indeholdt i denne Anledning følgende Anke: »Af de øvrige tvende Tomer er ligeledes nyelig seet en nye forfalsket Edition in duodecimo. Ved hvilken Eftertryk en *vis Person* af en utilbørlig Begierlighed efter Fordeel og Baade er animeret i Utide at fornærme Author, som foruden sin store Møye ey har havt faae Udgifter ved samme tvende Tomers Forlag, hvorhos Eftertrykkeren ey har kunnet undgaae, foruden sin aabenbare Skarnvurrenhed ved sin slette vitiouse og confuse Tryk at røbe sin Vanvittighed.«

Med dette slet styliserede Inserat kunde Holberg naturligviis ikke lade sig nøie. Han lod derfor med Comediernes 3die Deel følge en spottende Dedication til Phønixberg »og hans kiære Illustrue«, hvori han oplyste sit og hans

¹⁾ Titterne af Original-Udgaverne ere noiagtigt giengivne i *Liebenbergs* Udgave VIII. S. 289—291. Nr. 1. 2. 3. 4. 5. Det maa ansees uvist om Ph. har trykt Nr. 1. 3. 4. eller blot Nr. 3. Efter Ytringen i Dedicationen skulde han blot have trykt 1ste Deel. Af *Christiania Illustr. Nyhedsblad* 1858, Nr. 42, erfares, at 1ste Deel udkom i Sommeren 1723 og 2den Deel i Foraaret 1724. Om de ældste Udgaver af Holb. Comedier s. *Minerva*, Oct. 1728. S. 68. 69.

²⁾ Eftertrykkenes Titter ere ligeledes gjengivne sammesteds, S. 292.

giensidige Forhold¹⁾. Man seer heraf, at Phonixberg ogsaa maa have trykt nogle af Holbergs tidligere Skrifter: »har havt den Godhed at giøre anseelige Tilskud til de Skrifter han har trykket for Betaling og gode Ord for mig²⁾. Men da han »desforuden nyeligen har eftertrykket tvende Tomer af mine Comædier« -- tilføier Holberg — »befinder jeg mig ved denne hans Assistance og Tienstferdighed ikke synderlig vel, helst saasom jeg har til 800 Exemplarier af bemeldte 2 Tomer paa Halsen, hvoraf jeg fast ingen har kundet selge mere, siden hans Eftertrykning er skeet, saa jeg derudover, hvor liden Erfaring jeg har udi Arithmetica, dog strax har kundet udregne mig en Banqveroute paa 3 til 400 Slettedaler.« Vel havde Phonixberg selv, »saavel ved Eeder, som ved skrevne Reverser, forbundet sig ikke at eftertrykke hans Skrifter;« Vel havde Nogle raadet Holberg til at anlægge Sag imod ham, »efterdi han har hans skrevne Revers udi Hænder, hvorudi han forbinder sig at erlegge 30 Rixdlr. hvor der kand findes

¹⁾ »Dedication af *Hans Mikkelssens Comedier* sammenskrevne for den Danske Skue-Plads. Tredie Tome. Trykt Aar 1725. Den udkom i samme Format som Tredie Tome paa to upaginerede Blade («aparte trykt»; *Hoffmanns Fundatser* I. S. 235) og er efter det eneste forhaandenværende Exemplar optrykt i *Boyes* Udg. af Holbergs Comedier 1843 og 1852 og i *Liebenbergs* Udgave VIII. S. 275—77. Hvor sielden denne Dedication allerede fra Begyndelsen maa have været, kan sluttet af, at *Waldskier* i *Nye Tidender om lærde Sager* 1740, Nr. 17, omtaler den i *Manuscript*; jvfr. *Rahbek* om Holberg som Lystspilddigter II. S. 196. Allerførst er den optaget i *Holbergs* Holbergiana S. 233—41; senere haves den ogsaa i *Holbergs* udvalgte Skrifter VI. og i *Rahbeks* og *Boyes* Udgave VII.

²⁾ Ved ældre Holbergske Skrifter som Ph. skulde have trykt, kan man kun tænke sig de særskilt udkomne Bøger af *Peder Paars* eller de ældste Udgaver af hele Digtet »trykt i dette Aar«; maa- skee ogsaa *Skientedigtene* (1722).

noget Exemplar af den første Tome at være saalt af ham¹⁾. Men, deels havde Holberg en naturlig Afsky for Processer, deels frygtede han, at Phønixberg, som »var vel dreven i Formaliteterne in jure«, ifølge sine forskellige ovenfor antydede Livsstillinger skulde »excipere mod al Verdens Fora, og trække ham fra Byetinget til Politie-Retten, fra Politien til Consistorium, Birketinget eller Krigs-Retten«. Han ønsker derfor, »at disse eftertrykte Skrifter maa leve og blive liggende ubeskaarne i hans Boglade, indtil de mætte af Livet maa Vulcano vorde opofret²⁾. Slutteligen beder han, at ifald Ph. skulde finde for godt at eftertrykke oftere hans Skrifter, at han da »har selv et Øye med Correcturen; thi de tvende Tomer ere vel accurate nok, men der er dog mesten en Vildelse i hver Linie.«

Allerede i det næste Aar kunde Holberg i en anden Anledning let være kommen i en ny Strid med Phønixberg. Da han nemlig 1726 havde udgivet sin *Metamorphosis*³⁾ udkom en rimet Kritik af Digtet⁴⁾, der vel manglede baade

¹⁾ Uden Tvivl at forstaae: for egen Regning.

²⁾ Dette Ønske kan, skjøndt paa anden Maade end Holberg havde ahnet, være gaaet i Opfyldelse 1728.

³⁾ Den anmeldtes udførlig i de *Wielandske* Nye Tidender 1726. Nr. 47. 21. November.

⁴⁾ Den blev trykt i Folio i Form af et Brev, paa samme Maade sammenlagt, med Udskrift: »à Mons. *Hans Mickelsen* etc. i Callundborg«, og underskrevet: »*Michel Hansen* Brændeviinsbrænder og Øltapper i Callundborg«. Den er optrykt i *Østs* »Misceller« 1807, Nr. 20, i *Rahbeks* Dansk Minerva 1818. 1. S. 357 flg. og i *Østs* »Archiv for Psychologi, Historie etc.« 2det Bd. S. 20 flg. I Fortalen til *Høibergs* Holbergiana (K. 5.) omtales saavel dette Brev, som et Giensvar eller en Apologie for Holberg, der udkom under Titel: »Briller (i Træsnit) at see igiennem naar mand vil læse *Michel Hansens* Brev, verteret av tydsk paa dansk for dem der ikke har læst *Metamorphosis*«. Man kan ikke forstaae, hvorledes Nogen efter den nævnte Fortales Yttring, kan have antaget at »disse saakaldte Briller vare komne fra *Holbergs* egen Fabrique«; de

Braad og Salt og var selv under al Kritik, men som dog Holberg, der havde Forkiærlighed for dette Digt og i det Hele var, som Forfatter, temmelig omfindtlig, synes at have taget sig nærmere end det fortiente. I sin Autobiographie (Udg. 1851, S. 146—47) karakteriserer han den som »et urimeligt og gemeent Vers fuldt udaf grove Invectiver«. Der vare derfor — tilføier han — »Mange, som vilde overtale mig til, at jeg ikke skulde lade det gaae uhævnet bort, men, jo meere uforskammet Autor var i sit Vers, jo mindre holdt jeg ham værd at besvare. Iblandt de Ting som han besværede sig over, var dette det fornemmeste, at Folk blive lade og uduelige til deres Embede, naar de læse, at de have deres Oprindelse af Dyr og Træer, ret ligesom det var at befrygte, at en Horkarl, hvilken jeg har sagt, at være kommen af en Gøg, skulde derved være bleven doven og efterladet til at bedrive Utugt, en Barberer derved mindre sladderagtig, og en Scholasticus mere sagtomodig. Det var saa langt fra, at jeg af denne hans Grovhed kunde sætte mig i Harnisk, at jeg ikke engang vilde tiltale *Bogtrykkeren*, som dog oftere har givet mig Anledning dertil, endskjøndt Øvrigheden selv (ipsi Prætores urbis) viiste mig Middeler, og mange tilskyndede mig alvorlig til at hævne mig, paa det at *denne Mands* Dumdristighed ikke skulde faae alt for stor Fremgang, men jeg

---

havde ikke større Værd end *M. Hansens* Brev. Saavel af Holbergs *Metamorphosis* som af *Michel Hansens* Brev leveredes en Anmeldelse i den sædvanlige Stil i *Phonixbergs* »Forkerte Mercurius«, Februar 1727. Maaskee den i Catalogen over *C. Deichmans* Bibliothek i Christiania S. 358 nævnte haandskrevne »Critique over Holb. Metam. med Anmærkninger neden under«, der her tillægges »Mag. *Treskov*« er dette *M. Hansens* Brev. *Mag. Treskov* maa have været Johan T. som nævnes i *Worms* Lexicon, jvfr. Stamtafven i Fortalen til *Giessings* Jubellærere 1; han blev Magister 1722.

har saadan en Afskye for Trætte, at jeg heller vil lide alting end føre Proces.« Der er ingen Tvivl om, at denne Bogtrykker maa have været *Phønixberg*, skøndt det ikke er angivet paa selve Piecen.

Af Holbergs Yttring i Dedicationen, at *Phønixberg* »har ladet see sin Dygtighed udi at componere selv adskillige smukke Vers og lærde Viiser, som daglig siunges af smukke gamle Matroner udi de smaa Gader med stor Andagt«, kunde man slutte, at han endnu som Bogtrykker har fortsat sin gamle Næringsvei.¹⁾ Imidlertid synes han dog, under sin nye Virksomhed, kun sieldent at have havt Tid eller Trang til at bestige sin Pegasus. Mangel af krigersk Stof efter Fredsslutningen kan vel have bidraget noget dertil; men der forefaldt dog altid ved Hoffet og i Staden et og andet Nyt, som kunde have afflokke ham en Vise. Nu derimod kiendes fra dette Tidsrum kun et Par Leilighedsvers fra hans Haand; eet i Folio ved Ivar Rosenkrantz og Charl. Amalia Scheels Bryllupsfest d. 19de Februar 1721, og, i Anledning af den talentfulde og ærgjærrige Projectmager *P. Juels* sørgelige Catastrophe:

»En nye Vise om den drømmende Printz, selv indbildte Chirognosta og underlige Grillenfænger eller Projectmager *Povel Juell*. Hans forræderske Intention imod Grønland, Island, Færøe og Norge. Forfatted i en Samtale imellem *Povel Juell* og hans Phantasie. Siunges som: Det sidste

---

¹⁾ I Digtet »Den jyske Feide«, der maa være omtrent fra samme Tid som *Metamorphosis*, lader Holberg i »*Pedanterias*« Følge: »Troppen slutes af Poeten *Phønixberg*«. Han forekommer endnu i et Bryllupsvers af 18de Febr. 1729 altsaa faa Maaneder før hans Død: »Poeten selv Hr. *Phønixberg* jeg havde villet dæmpe, han skulde blevet som en Dværg mod Og den store Kæmpe«; *Tychonius*, Vers og Indfald S. 283.

jeg fra Doris hørde¹⁾. Componeret, sammenskrevet og trykt af *P. J. Phønixberg*, og findes hos hannem tilkiøbs for 1 Sk. dansk. Aar 1723 den 8. Martii.* 4 Bl. 8vo.

Derimod udkom i den følgende Tid fra den Phønixbergske Presse adskillige Skrifter i Prosa, i hvilke han selv uden Tvivl har havt mere Deel end blot som Forlægger. Det første af Saadanne der kiendes er:

Tobaksdiscurser, eller tolv lystige Historier om adskillige artige Hændelser og kortvillige Bedrifter. Sammen-skreven ved en Pudserlig Pens Befordring. Kiøbenhavn 1722. Bogen er oplagt 1733, 1744, 1786 og vel oftere, da den i sin Tid hørte til Almuens Yndlingslæsning²⁾.

Det vidløftigste Phønixbergske Product af denne Art og et af de første, om ikke det allerførste danske periodiske Skrift var den *Forkerte Mercurius*, hvis Titel paa 1ste Nummer lyder saaledes:

Dend forkeerte Mercurius som medfører allehaande U-hørte og forkeerte Nye-Tidende, for Januari Maaned Anno 1726. Num. 1. Approberet og tilladt. Relata refero³⁾.

¹⁾ Af *Bording*: poet. Skr. I. S. 272; •Det sidste mand fra Doris hørte.*

²⁾ *Nyerup*, Alm. dansk-norsk Moerskabslæsning S. 263. Dog er det ikke sandsynligt, at Ideen til *Jeppé paa Bierget* skulde være laant af en af disse Historier; Cfr. *Histor. Antegnelser til Holbergs 18 første Lystpil* S. 69.

³⁾ Dette Tidsskrift var næsten ubekiendt, før det blev omtalt og beskrevet i *Østs Materialier* til et dansk, biographisk Lexicon, 1837. Nr. 113. Det nu maaskee eneste Exemplar deraf kiøbtes paa *Østs Auction* af Cancelleraad *R. Borch*, efter hvem det kom til det store Kongelige Bibliothek. Omtrent til samme Tid maa kunne henføres Maanedsskriftet, *Den fordanskede Patriot*, 17 Nr. i 4° uden Trykkested og Aar; men paa et Par Steder forekomme Aarstallene 1724 og 1726. Indholdet bestaaer af moralske Betragtninger, Fortællinger m. m. Maaskee er det en Oversættelse af *Der hamburgische Patriot*, der udkom fra 1723.

Under denne Titel udkom maanedlig et Nummer paa et halvt Ark i 8vo indtil Nr. 9 eller for September 1728; hermed ophørte det, da Kiøbenhavns Ildebrand i næste Maaned fortærede Officinet. Hvert Nummer fremviser, som Allusion til Titelen, en Mercurius staaende paa Hovedet. Approbationen (uden Navn) findes kun paa de 4 første Nummere; hvad enten de følgende ere stiltiende approberede eller vedkommende Decanus har fundet det under sin Værdighed at forsyne et Arbeide af denne Natur med sin Paategning¹⁾. Imidlertid bemærkes dog i andet Nummer, at Skriftet udkom »med den høie Øvrigheds Tilladelse«.

Om de Forandringer, der Tid efter anden foregik med Distributionen af disse Blade, deres Priis m. m. forekomme hist og her Noticer, som ikke ere uden en vis Interesse med Hensyn til den Tids Blad-Trafik. Saaledes hedder det, med Bladets egen Orthographi, i Februar-Nummeret 1726: »Med Høye Øvrigheds Tilladelse udgaaer *den forkeerte Mercurius* hver Maaned, som forsickrer ei at gravere nogen, men skrivis til den Ende, som en liden Plaisier for dem, som vil have noget at critesere over. Er der nogen, som haver Lyst at lade sig tegne aarlig for dem,

¹⁾ Ogsaa andre Sager tryktes af *Phonixberg* uden Censur; *Reenbergs* poetiske Skrifter II. S. 142. Man skulde næsten troe, at han i denne Henseende har nydt en vis Begunstigelse. I et Bryllupsvers af 1734 (efter hans Død) hedder det: »Hvad gielder, om mit Vers af *Phonixberg* var skreven, det uden stor Disput var approberet bleven«. Overhoved synes temmelig megen Vilkaarlighed og Ubestemthed at have fundet Sted ved den Tids hele Censurvæsen. I Anledning af Politimesterens Klage over en af en Student forfattet Vise, hedder det i *Acta Consist.* 22. Marts 1721: »Hvad ellers de unyttige Viser angaaer, som Tid efter anden til Trykken blive befordrede, da var det vel at ønske at de ikke bleve trykte, men ifald de endelig skal trykkes, faaer de censureres af Decanus efter Loven«. Mærkeligt, at selv *Holbergs* Satirer, P. Paars og Comedier udkom uden Approbation eller Censur.

koster de to Mark Danske aarlig, saa skal mit Bud bære Eder dem til i Eders Huus eller Logement. Men hvo som lader dem hente hos mig ved deris eget Bud, kan de have dem ringere. Dette tiener til Efterretning, at Efterdags ingen Dreng skal løbe om med dem paa Gaden, at incomodere honnette Folckes Øren med sligt¹⁾. Disse Aviser er at bekomme hos Phønixberg i Broelæggerstrædet paa Skrædernis Laugshuus.« Ved næstfølgende Marts tilføies: »saasom de aarlige Liebhabere til *den forkeerte Mercurius* daglig tilvoxer skal jeg imellemstunder fornøye Liebhaberne med andre *smaa Sager* som skal følge Aviserne i Kiøbet aarlig for 2 Mark danske. Disse Aviser kan altid bekommes complet naar forlanges.« I Mai-Nummeret læses: »Dette er den sidste Gang at Smaae-Drengene tillades at gaae om og sælge disse *Aviser*²⁾. Hvo ellers er Liebhabere deraf, henter dem hos mig paa Bogtrykkeriet i Broelæggerstrædet, og efter Mikkelsdag naar Flyttetiden er forbi, kan de bekommes paa Hiørnet af Løvestrædet og Graabrødretorv i Leipsiger Messe, hvor Bogtrykkeriet er at finde. De som aarlig holder dem, skal de, som begyndt er, bæres i Huset til.« Endelig slutter Juli-Nummeret saaledes: »Saasom *den forkeerte Mercurius*, nu ved Drengene er bekiendtgjort, tiener til Efterretning for dem, som deraf kunde være Liebhabere, om de fremdeles vil continuere,

1) Om denne Falbyden af Viser ved omløbende Dreng s. *Antegnelser til Holbergs 18 første Ljystspil*. S. 41. 144. 146.

2) Benævnelsen *Aviser* er maaskee foranlediget ved det faa Aar tilforn i Kiøbenhavn indrettede *Adressecontoir*, hvortil en nye Plan udstedtes netop i Begyndelsen af A. 1726, ligesom ogsaa herfra udgik trykte ugentlige Avertissementer eller saakaldte *Placater*, der stundom tillige opsloges paa Gadehiørnerne; *Antegnelser* m. m. S. 41. jvf. *P. Westens Adressecontoirets Natur*, Oprindelse m. m. S. 10.

kan de ikke mere bekommes af de omløbende Dreng, hvo som dertil Lyst haver, kan faae Continuationerne baade af *Avisen*, saa og de dermed følgende *smaa Sager*, hos *P. J. Phonixberg*, nu til Flyttetiden i Brokæggerstrædet, men efter Mikkelsdag kan de bekommes paa Graubredretorv, paa Hiørnet af Løvstrædet hvor Leipziger Messe udhænger, paa Hiørnesalen. Hvo som haver Lyst at lade sig tegne for dem, da skal de efter vedtagne Maade blive baaren i deres Huus og Logement og kan altid bekommes complet fra Num. 1. til Enden, for 2 Mark om Aaret, som er lettere Kiøb end at kiøbe dem af Smaadrengene, naar man regner *Smaasagerne*¹⁾ i Kiøbet med, thi hvad man giver Omløberne 2 β for, kan have hos mig for 1 β . ak efter Advenant.« I December 1727 anmoder han dem, »som resterer med Betaling for 2 Aars Aviser, at indfinde sig med Betalingen«, »thi ellers om de saa behagede vilde han skikke dem en Regning trykket paa den eene Side af *Aviserne*«.

Da dette Tidsskrift holdt sig næsten i tre Aar, kan man slutte at det ikke kan have manglet Afsætning. Holberg tilskriver dette, for en Deel, Bladets Titel (*Epistler* II. Nr. 126): »Titler paa Bøger have samme Virkning, som Tiære paa Hiul; hine kommer et Skrift, dette en Vogn til at løbe. — Mange af den berømmelige *Phonixbergs* beste Skrifter havde maaskee endnu været liggende og fortærede af Møll, hvis Tittlernes Rarhed ikke havde befordret deres Debit. *Den forkeerte Avis*, som ellers er et fortræffeligt Skrift, havde maaskee ikke havt anden Lykke, hvis den havde havt anden Titel. Men vi savne nu omstunder den gode Mand; thi man kan sige, at Konsten med ham reent uddøde.« Imidlertid kan det vel tænkes, at disse Blade,

¹⁾ Ved disse *smaa Sager* forstodes maaskee *Viser*.

baade ved Indhold og Form kan have tiltalt den Folkeklasse, for hvilken Ugelspil og Robertus von Agerkaal, Finkeridderen og de ovenanførte »Tobaksdiscourser« udgjorde yndet Morskabslæsning¹⁾. At det Hele var en Blanding af Løgn og Sandhed, tilstaaes i Slutningsverset efter Første Aargang:

»Det vel som Løgn er skreven
Dog Sandhed er iblant,
Skiondt Sandhed nu er bleven
Hos Mange holdt for Tant.«²⁾

Uden Tvivl have Flere leveret Bidrag til dette Styverfængerarbejde end Udgiveren *Phoenixberg*, som maaskee selv kun har havt liden Deel deri³⁾. Her fortælles indenlandske Nyheder af den laveste Art, men ofte under en forblommet, tildeels uforstaaelig Indklædning; alt udspækket med scurrile og plumpe, skiondt stundom ei uvittige Indfald. Til Tonen i det Hele kan man slutte sig af de digtede Steder, hvorfra Meddelelserne dateres; f. Ex. Natolien, Fetalien, Sladderhusen, Flynderup, Fylderup, Squalderup, Tossestrup, Viselebye, Ølbye og fl.; skiondt her ogsaa forekomme virkelige Lokalteter, f. Ex. Amager, Valbye, Kallundborg, Borreveileskov, Stevnsherred, Bogøe, Vendsyssel og Malmøe. Af Provindsefterretninger forekommer bl. A. (Sept. 1727) en parodierende Omskrivning af den i de *Wielandske* Nye Tidender 1727 Nr. 47 meddeelte Beretning om en i Nærheden af Assens i en Gravhøi funden »Kiempe-

¹⁾ Det første Nummer (Januar 1726) recommanderer Bladet »til Alle og Enhver, som elsker Tidsfordriv, især til alle Viin- og Vand-Tappere, Brændeviins- og Øl-Skienkere, som formodes skal blive til deres Giesters Fornøielse.«

²⁾ I August 1728 klages over at Nogle holdt *Mercurius*, »hvori ikke er et sandt Ord for Sandhed«, og »applicerede dens opdigtede Passager paa visse Personer som dog aldrig ere meente«.

³⁾ I *Holbergs* moralske Tanker S. 65 siges, at det »blev forfattet af nogle Bogtrykkersvende«; En og Anden vilde endog tillægge Holberg selv Deel deri.

rad«. I Januar s. A. anmeldes en »hemmelig Auction« paa en Herregaard over en afdød Præsts »efterladte Kald og Datter«, hvorved altsaa sigtes til den gamle Vedtægt, at Præsteenker og Præstedøttre, saavidt mueligt, »conserveredes« ved Kaldet.

Enkelte Træk af Livet og Stemningerne i Hovedstaden forekomme her ogsaa. Saaledes: at der, saavel af Jøder som af Christne dreves Agiotage med danske Kroner og den under Fred IV. slagne slette Smaamynt (Mai—Juli 1726, Januar 1727, Juni 1728); at Lommetyve havde en fast Station ved Høibro, hvor en stærk Passage fandt Sted og hvor »endeel Gader tage deres Begyndelse, hvor de kan have Retirade naar Fornødenhed udkræver det« (Januar 1726, Juni, August 1727)¹⁾; ligeledes om Aftenen ved Posthuset, naar mange Mennesker vare samlede (Februar 1727); at især Engellænderne vare udsatte derfor (Juni 1727)²⁾; at Tiggerprofessionen blev dreven systematisk, til Trods for »Stodderfogderne« (Februar 1726); at der i Dyrehavstiden vrимlede ved Kilden af liderlige Fruentimmer fra Kjøbenhavn (Juni 1727, Juni 1728). Politiet maa altsaa dengang, baade i og udenfor Hovedstaden, have staaet paa en maadelig Fod. I Juli 1726 blev der begyndt paa at opføre den murede Galge paa Pesthuusfælleden, »hvorved der ikke blev sparet paa Veiret i de blæsende Instrumenter«. Det var nemlig dengang Skik, at naar et Skafot eller en Galge skulde opføres, Haandværkerne gik til Arbeidet i

---

¹⁾ Lige indtil Hdebranden 1795 vare der i Høibrostræde og store Færgestræde flere Bygninger, hvorigiennem der var fri Gang fra den ene til den anden af disse Gader.

²⁾ Næmlig Mandskabet af den i A. 1726, i Anledning af den Hannoveriske Alliance, til Østersøen ankomne engelske Flaade, som netop i denne Maaned laae paa Kiøbenhavns Rhed.

Procession med Musik, anførte af Byfogden som selv maatte gjøre det første Hug¹⁾. Om den i *Holbergs Maske-
rade* (II. 4.) nævnte Bordelvertinde »Anne Hattemagers« og hendes udstaaede Straf gives Beretning i Januar og April-Nummerne 1726²⁾; ligeledes om en anden unævnt Rufferske, som den 3die December s. A. ogsaa blev kagstrøgen paa Nytorv. Her stod tillige en Gabestok (Marts 1728). Over Forbudet mod at Matroser og Soldater maatte holde Vertshuus klages i Juli Num. 1728.

Hist og her findes Hentydninger til *Holbergs Lystspil*; saaledes i April 1726: et »naturligt Vimmelskaft langs hen ad Ryggen paa en Hest« (*Jacob v. Tyboe* II. 2: »Herrens Rumpe er Amagertorv, *Faldet i Ryggen Vimmelskaftet*«). Hvad der efter Henriks Ytring i *Maskeraden* (II. 3.) »bestilles i Gyldenlund«, antydes i Mai 1726. Den *politiske Stokfisk* og *Bremenfeldt* nævnes i April 1727; »Nok for en Styver Brændeviin, Jacob Skomager« (*Jeppes p. B.* II. 6) i August 1727. Beretningen om en Strid mellem Skomager- og Rebslagerdrene (Juni 1728) bestyrker, at Skomagerne

¹⁾ Den murede Galge omtales i *Holbergs Abracadabra* III. 4. Allerede 1622 existerede en Saadan uden for Vesterport, som blev flyttet 1646. Man seer heraf ogsaa, at Talemaaden »at see Køgehøns« betyder at blive hængt; jvfr. *Nyerup* almind. Moerskabslæsning S. 233.

²⁾ *Antegnelser til Holbergs 18 Lystspil* S. 246. Holberg tog nemlig ikke i Betænkning i sine Lystspil at omtale slige Personligheder under deres gængse Benævnelser. »Graa Maren« som i *Fork. Mercurius* nævnes i Forbindelse med »Anne Hattemagers« forekommer saaledes i *Æ. Udg. af Barselstuen* V. 7. tilligemed »Mad. Duns« (ogsaa i *Lykkelige Skibbrud* III. 1.); den Sidste er i et Vers fra 1698 opført blandt nogle og 30 Bordelvertinder og Skøger. Denne Næringsvei synes overhoved paa den Tid her at have været mere udbredt, end man efter Kiøbenhavns Folkemængde skulde antage; *Antegnelser* m. m. S. 166.

paa den Tid især holdt sig til Klosterstræde (*Uden Hoved og Hale* II. 8. jvfr. *Antegnelser* S. 410).

Samtidig med *den forkeerte Mercurius* udkom paa samme Forlag et andet ligeledes periodisk Skrift, hvis to første Nummere have følgende Titler:

»Det nye indrettede *Thee og Caffee-Huus*, opfyldt med lystige Choser, artige Indfald, Sindbilleder, Oordsprog, Historier og atskillige merckverdige Hændelser, hvoraf dend første kaldes Num. 1. *De Bedragne Bedragere*. De Lysthavende til Lystig Tidsfordriv opsat af en **Plaisierlig-Pen**. Trykt i det Aar da mand efter Nyt begierlig var.* 2 Ark 8vo.

Indholdet er en Fortælling i Boccaccisk Maneer, maa-skee en Bearbejdelse efter denne Forfatter.

»Continuation af det nye indrettede *Thee og Caffee-Huus*, Num. II. kaldes *Lacrymæ Crocodilinæ*, det er Hiertebreckende Taare over dend mægtigste, Prægtigste, Yndigste, Myndigste, Hærligste, Værdigste og Allerhelligste Fader Innocentium, fordum Dominis (sic!) Mundi, Vicarius profundi, Pave i Rom, Guds Tieneres Tienere, Sørgeligen kort før Jubel-Aaret affalden Anno 1699. Andengang oplagt, men nu hosfølger *den forkeerte Mercurius*. Forfattet af en Italiæner, funden i Capitolio og fordansket af *Bertel Kierstin*«. 1 Ark 8vo. ud. A. og Trykkested.

Denne Satire eller Pasqvil begynder saaledes:

Paa Timen Posten kom paa Pegaso den Raske,
At Peders Stool var tom og Paven laa i Aske.

Titelen indeholder en Anachronisme, da Pave Innocenz (XII.) oplevede det kirkelige Jubilæum 1699 og først døde den 27de September 1700. *Bertel Kierstin* maa være et fingeret Navn¹⁾.

¹⁾ Af begge Nummere haves et Exemplar i Universitetsbibliotheket
I den *Hielmstiernske* Samling (II. S. 727 Nr. 79) haves Nummer 2

Endelig sluttede Phønixberg sin journalistiske Virksomhed med følgende:

»Dend *lystige Fama* af dend narriske Verden, hvis ugentlige Medførsel bestaaer af adskillige lystige Passager. Dend anden Fabel kaldes *Ægteskabs-Raritetz-Kiste* eller dend lystige Elendighed i Tilstanden af de lappede Buxer. Num. 2. Til Sindets behagelig Fornøjelse af Tysk i Dansk oversat. Continuation heraf følger hver Uge med een nye Fabel. Findes tilkiøbs hos *P. J. Phønixberg*. Trykt Aar 1728.« 4 Blade. 4to.¹⁾.

Paa sidste Side hedder det: »hvo som er Liebhaber af dend *lystige Famas* Continuationer, ville behage selv at lade dem afhente hos *Phønixberg*, som efter Flyttetiden skal boe paa Skrædernes Laugshuus. Herefter følger Contin. Nr. III. kaldes den lystige Elendighed i Standen af de lappede Buxer, anden Forestilling.«

Disse Blade indeholde Advarsel mod *Ægteskaber* indgaaede ene med Hensyn til Qvindens Skionhed og Formue. Overhoved ere disse tre sidstnævnte Skrifter saa forskellige hvad Indhold og Fremstilling angaaer, at man vel, ifølge Holbergs ovenanførte Yttring, kan antage, at ikkun Titlerne skyldes *Phønixberg* selv.

Men Artikler af denne Beskaffenhed kunde hverken skaffe Udgiveren nogen literær Agtelse eller hans Officin bedre Søgning. Dette indtog stedse en underordnet Rang ved Siden af det Kongelige (Laverenzenske), Wielandske

tredie Gang oplagt. Kiøbenhavn 1726, trykt hos *P. J. Phønixberg*. I den *jork. Merc.* Sept. 1726 averteres det nye *Caffe-Huus* Nr. 7 og i October s. A. Nr. 8, Dec. s. A. Nr. 10; i Januar 1727 det Hele for 1726. Men disse Nummere haves nu ikke; jvfr. *Petersens* Bidrag til den danske Lit. Hist. IV. S. 470.

¹⁾ Haves i den *Hielmstiernske* Samling, I. S. 299 Nr. 24.

og andre her i Kiøbenhavn. Fra hans Presse udgik som vi have seet, næsten intet Værk af større Omfang eller Betydenhed; den synes endog at have været underkastet visse vilkaarlige Indskrænkninger; saaledes var det ham forbudet »at trykke Catalogos eller deslige« (*Forkl. Merc.* 1727). Da han desuden havde begyndt sin Virksomhed med Gield, kunde han aldrig komme ud af oconomisk Forlegenhed, og deraf kan man igien forklare hans hyppige Omflytninger mellem 4 forskellige Steder i de 8 Aar, hans Trykkeri bestod¹⁾. Endelig søgte han, kort før dets Undergang, at udvirke en Begunstigelse, der kunde holde det i Live. I Aaret 1728 anholdt han nemlig »om at han allene her i Staden maa trykke *Vers*, som gøres til Bryllupper, Liigbegængelser eller i andre Occasioner, eftersom de andre Bogtrykkere med særdeles Privilegier ere forsynede og han ellers ikke seer, hvormed han skal fornøie sine Creditorer og i Særdeleshed Cancellieraad *Smith*²⁾, som har forstrakt ham 600 Rdl. til at indrette sit Bogtrykkeri.« (Af Supplik-Protocollen for d. A. i Geh. Archivet).

At Conseilet den 4de August resolverede: »Kan ikke bevilges«, blev ham, for øvrigt, ikke til videre Skade, da hans Bogtrykkeri kort efter deelte Skiebne med 5 andre

¹⁾ Hans Trykkeri synes allerførst at have været paa Hjørnet af store Fiolstræde, hvor det fandtes 1722; 1723 og 1724 var det i Klosterstræde; herfra flyttedes det i April sidstn. A. til Skrædernes Laugshuus i Brolæggerstræde (hvor ogsaa tyske Skuespil opførtes). Her forblev det indtil Mikkelsdag 1726, da det findes paa Hjørnet af Graabrødretorv og Løvstræde, »hvor Leipziger Messe udhænger«. I October 1728 var det Phonixbergs Agt atter at søge tilbage til Skrædernes Laugshuus; men enten der eller paa Graabrødretorv rammedes han af Ildebranden.

²⁾ Uden Tvivl *Troels Smith*, (18de Februar 1729) Justitsraad, Generalfiscal og Høiesterets Advocat, død 31te Juli 1730; *Giessings Jubellærere* II. 2. Tab. til S. 366.

kiøbenhavnske i Ildebranden i October 1728, og reiste sig ikke igien¹).

Kun tre Fierdingaar overlevede Phønixberg sit Tab. I Slutningen af dette Tidsrum indtraf i Kiøbenhavn en usædvanlig Begivenhed, som gjorde megen Opsigt. Det kom nemlig for Dagen, at en Procurator *Jens Pedersen Gedeløcke*, der døde i Paasken 1729, uden formelig at have apostaseret til Jødedommen, dog i den Grad havde iagttaget de jødiske Ceremoniallove og Skikke, levet paa jødisk Viis, og afholdt sig fra den christelige Gudstieneste og Sacramenternes Brug, at han med Grund kunde mistænkes for at have været en hemmelig Jøde. Efter indhentede Oplysninger kom, under 23de Mai 1729, en kongelig Befaling, at hans Liig, der hemmelig var begravet paa Garnisonskirkegaarden udenfor Østerport, af Jøderne skulde optages og jordes paa deres egen Kirkegaard; hvilken strænge Bestemmelse dog, paa deres indstændige Bøn under 27de Juni forandredes saaledes, at de skulde lade Liget optage og begrave udenfor deres Kirkegaard²).

Denne Begivenhed blev Æmne for følgende Leiligheds-piece, den sidste fra *Phønixbergs* Haand:

»*Geedelykkes* Ankomst fra Kiøbenhavn, i de Dødes Rige, forfattet i een Samtale imellem ham og adskillige

¹) De øvrige vare: det Kongelige, Missionscollegiets, Wielandts, Bockenhoffers og Höpffners.

²) Nærmere Oplysninger om denne Crypto-Mosait findes i *Dansk Kirke-tidende* VI. Nr. 296; *Helwegs* danske Kirkehistorie efter Reformationen I. S. 575; *Kirkehistoriske Samlinger* I. S. 117 flg. I *Phønixbergs* Piece siges Gedeløcke at have været af Profession en Skriverkarl, der forstod sin Pen, og derved avancerede saa vidt at han blev ordineret til et Stykke af en Curator og een Biløber af Procurering. I *Chr. Falsters* *Amoenitates philologicæ* II. p. 25 flg., omtales han derimod endog som Hoiesterets Advocat (*Advocatus supremi tribunalis*) og hans Navn angives *Ægidius Lykke*.

Kiættene som taler med ham om hans Liv og Levnet, saa og om hans Troes Bekiendelse, kommer omsider til Jødernes Skiærs-Ild, hvor hand agter at forblive. Sammen-skreven af en **Putzeerlig Pen.** Trykt i Amsterdam paa Jødernes egen Bekostning i det Aar 1729.« Et Ark 8vo.

Indholdet er i Forfatterens bekiendte Maneer, smagløst og scurrilt. Piecen maa være udkommet i Juni Maaned, før Ligets Forflyttelse fra Jødernes Kirkegaard; det var i Phønixbergs sidste Levedage.

Den 8de August 1729 blev han, i en Alder af 50 Aar, efter 40 Ugers Brystsye, fra Possementmagerens i Christenbernikovsstræde, begravet paa Helliggeistes Kirkegaard. Hans Hustru døde 84 Aar gammel af Alderdom, og blev d. 16de April 1754 begravet sammesteds fra »Selleboderne« (Paul Fechtels Hospital eller Hamborger Siæleboder i Myntergaden)¹⁾. Hun maa altsaa være født omtrent 1670 og have været 9 Aar ældre end Ægtemanden. Naar Holberg i sin Dedication til denne 1725 kaldte hende »hans smukke Kiereste«, maa det følgelig have været ironisk.

---

¹⁾ Efter Kirkebogen velvilligen meddeelt af Capitain *Lengnick*.
